

ACADEMIA ROMÂNĂ

BULETINUL
INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ROMÂNĂ
„A. PHILIPPIDE”

Anul III, nr. 2

IAȘI

aprilie–iunie 2002

CUPRINDE:

- Activitatea departamentelor
- Simpozion internațional
- Comunicări științifice
- Lucrări publicate
- *Varia*
- *In memoriam*

PROIECTE DE CERCETARE

În trimestrul al II-lea al anului 2002:

► **Departamentul de istorie literară, etnografie și folclor** și-a concentrat activitatea pentru realizarea unor noi etape ale următoarelor proiecte: *Dicționarul general al literaturii române* (DGLR), proiect prioritar al Academiei Române, *Arhiva de folclor a Moldovei și Bucovinei* (AFMB) și seria *Monografii tematice de folclor*. Au fost redactate, în vederea alcătuirii volumelor următoare din DGLR, sau s-a focalizat documentarea la un număr de 20 de articole (N. Crevedia, Emil Nicolau, Al. Mironescu, „Adevărul literar și artistic” ș.a.); s-au făcut revizii de autor la 150 de articole din volumul al treilea (*M-R*), precum și revizia științifică și tehnică la 21 de articole redactate la Chișinău. *Baza de date (1900–1950)* a DGLR a fost completată cu materialul informativ rezultat din fișarea publicațiilor științifice sau culturale apărute în perioada martie–iunie 2002. Pentru AFMB s-au redactat parțial capitole din monografiile tematice *Folclorul medical în Moldova, Zona Tecuciului. Monografie folclorică, Obiceiuri și ceremonialuri calendaristice din ciclul riturilor de trecere*.

► **Departamentul de lexicologie-lexicografie** a efectuat următoarele operații: revizie în forma finală pentru tipar, literele *V, W, X, Y*, tom XIII, partea a 3-a (*vîclă–yucca*) – 260 de pagini; redactare la litera *L*, partea 1 (*I-*

lezui) – 180 de pagini; colaționare și lectură finală *V, W, X, Y*, tom XIII, partea a 3-a – circa 400 de pagini.

➤ **Departamentul de toponimie** a continuat documentarea istorico-lingvistică (cercetări arhivistice și etimologii) pentru dicționarele toponimice zonale. S-au redactat, într-o primă formă lexicografică, 60 de pagini din *Dicționarul toponimic al bazinul superior al Bârladului*.

➤ **Departamentul de dialectologie** a realizat următoarele obiective: la tema *NALR. Moldova și Bucovina* redactarea, în forma adaptată tehnoredactării asistate de calculator, a 12 hărți; revizia a 15 p. texte dialectale transcrise fonetic și redactarea aparatului tehnic aferent; redactarea și revizia a 10 p. glosar dialectal (litera *P*, partea a doua); la tema *Elemente străine în formarea antroponimiei românești*: s-a redactat un articol (10 p.) despre derivarea antroponimică la ceangăii bilingvi din Moldova. În ceea ce privește baza de date pentru culegerea asistată de calculator, au fost revizuite și corectate redactările pentru 15 hărți lingvistice, din care 5 au și fost introduse în memoria calculatorului. În cadrul Simpozionului Internațional „Identitatea limbii și literaturii române în contextul globalizării” s-a discutat cu specialiștii din București, Chișinău și Cluj despre importanța acestei metode de lucru.

*

Departamentul de dialectologie Retrospectivă. Proiecte în lucru

Interesul pentru cunoașterea graiurilor populare și punerea la contribuție a datelor oferite de acestea pentru studiile de istorie a limbii și de analiză a unor aspecte funcționale ale limbii române au constituit o tradiție a școlii filologice ieșene, dintre ai cărei reprezentanți de seamă ne putem referi la A. Philippide (*Originea românilor*, II, 1927), G. Ivănescu (*Problemele capitale ale vechii române literare*, 1948, iar, apoi, în *Istoria limbii române*, 1980), și, de asemenea, la Iorgu Iordan, care, pe lângă folosirea unor asemenea date în monografia privitoare la *Dialectele italiene de sud și limba română* („Arhiva”, 1923–1928), a publicat chiar câteva studii consacrate peisajului dialectal moldovenesc (*Lexicul graiului din sudul Moldovei*, 1921, și *Graiul putnean*, 1941).

Formarea colectivului de dialectologie de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” pornește de la inițiativa profesorului Gavril Istrate de a proiecta și organiza, începând din anul 1950, anchete de teren, primele de acest gen pentru graiurile de la est de Carpați, conducând echipe de cercetare din care au făcut parte membri ai colectivului de lingvistică de la fostul Institut de Istorie și Filologie al Filialei Iași a Academiei Române și

ai catedrei de limbă română a Facultății de Filologi de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”. Principalele rezultate ale acestor cercetări, desfășurate pe Valea Bistriței, apoi, a Moldovei și a Sucevei, cu extensii în Maramureș, s-au concretizat în publicarea, de către V. Arvinte, a studiului monografic *Terminologia exploatării lemnului și a plutăritului* (în SCȘt., 1957) și a unui *Glosar regional* (Editura Academiei, 1961), semnat de V. Arvinte, Despina Ursu și M. Bordeianu.

Paralel cu preocuparea pentru lexicografia dialectală (colaborarea, în anii 1958 și 1959, a cercetătorilor M. Bordeianu, Zamfira Mihail și Stelian Dumistrăcel la proiectul, nefinalizat, intitulat *Dicționarul graiurilor românești*, coordonat de Institutul de Lingvistică din Cluj al Academiei), investigațiile membrilor actualului departament de dialectologie s-au îndreptat spre diverse domenii lexicale ale graiurilor populare, studiate pe baza *Atlasului lingvistic român* și încheiate prin lucrări semnate de V. Arvinte, *Die deutsche Entlehnungen in den rumänischen Mundarten (nach den Angaben des Rumänischen Sprachatlasses)*, teză de doctorat susținută, în anul 1962, la Universitatea „Humboldt” din Berlin (și tipărită, tot aici, la Akademie Verlag, 1971) și de Stelian Dumistrăcel, care a publicat o serie de articole consacrate terminologiei agricole românești (apărute între anii 1962–1967) și a elaborat o teză de doctorat, susținută în anul 1974, intitulată *Neologismul în graiurile populare românești, pe baza ALR* (tipărită, parțial, sub titlul *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismului*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978).

O altă modalitate de cunoaștere a graiurilor populare din Moldova a reprezentat-o organizarea de anchete indirecte, pe baza unor chestionare speciale. Astfel, în colectivul de lingvistică de la Iași (sub conducerea profesorului Gavril Istrate și a cercet. princ. dr. N. A. Ursu, în calitate de director al Institutului), a fost proiectată elaborarea unei *serii* de chestionare, inițiativă concretizată, mai întâi, în redactarea unui *Chestionar dialectal nr. 1*, cu tema *Uneltele agricole și cultura pământului* (cuprinzând 261 de întrebări), difuzat, în anii 1958–1959, în cca 600 de localități din Moldova; pe baza răspunsurilor primite din numai 178 de localități, Stelian Dumistrăcel a publicat studii referitoare la terminologia treieratului și la denumirile pentru diferite soiuri de pământ, din perspectiva agriculturii.

Proiectul a fost continuat prin definitivarea, în anul 1969, a unui amplu *Chestionar dialectal*, însumând 2988 de întrebări consacrate domeniilor „Nume de locuri și de persoane, terminologia meseriilor, a viticulturii și pomiculturii” (printre autori, I. A. Florea și I. Nuță; vezi reproducerea copertelor ambelor chestionare la p. 4).

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
FILIALA IAȘI
CENTRUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR
ALEEA ȘTEFIL ȘTEFĂNEȘTI, NR. 11
I A Ș I

CHESTIONAR DIALECTAL

(NUME DE LOCURI ȘI DE PERSOANE, TERMINOLOGIA MESERIILOR,
A VITICULTURII ȘI POMICULTURII ETC.)

JUDEȚUL:

COMUNA:

SĂȚUL:

NUMELE COLABORATORULUI:

PROFESIUNEA:

VÂRSTA:

DATA ANCHETEI:

CHESTIONAR DIALECTAL

Nr. 1

(Uneliile agricole și cultura pământului)

Pornind de la răspunsurile primite din 416 localități, la care s-au adăugat informațiile din anchetele cu chestionarul NALR întreprinse în Moldova și Bucovina, din hărțile atlaselor lingvistice românești și din alte surse, remarcabile (printre care, de exemplu, răspunsuri la ancheta Hasdeu, consultate în arhiva Academiei Române), după publicarea a numeroase studii tematice, doi dintre membrii departamentului de dialectologie și-au redactat tezele de doctorat. Astfel, I. Nuță, cercet. princ. (actualmente pensionat), a susținut, în anul 1978, teza *Terminologia viticolă în limba română. Denumiri pentru soiuri de struguri și a publicat un Dicționar de termeni viticoli, I. Denumiri pentru soiuri de struguri* (1989). La rândul său, cercet. princ. I. A. Florea a susținut, în 1982, teza de doctorat *Terminologia fierăriei în mediul rural din Moldova și Bucovina*, precedată de publicarea, tot la Centrul de multiplicare al Universității „Alexandru Ioan Cuza”, a unui *Glosar*, proiectat ca anexă a studiului monografic (1981).

Desigur, principala direcție de interes și de afirmare a activității departamentului de dialectologie de la Iași o constituie participarea la programul academic național de elaborare a *Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni*, inițiat de acad. Emil Petrovici și de Boris Cazacu, membru corespondent al Academiei Române, prin asumarea realizării atlasului consacrat graiurilor din Moldova și din Bucovina. Întrucât datele privind cercetările de teren întreprinse între anii 1967–1974 (anchete cu chestionarul NALR) și continuate, în unele zone, până în 1982, având ca obiectiv înregistrările de texte dialectale pe bandă magnetică, sunt prezentate în *Prefața* la vol. I al lucrării (p. V–VIII), menționăm, aici, doar faptul că din secțiunea *Atlasului* cuprinzând hărți lingvistice și material necartografiat s-au publicat, până acum, două volume, la Editura Academiei: *NALR. Moldova și Bucovina*, (I, 1987, și II, 1997), prefațate de volumul introductiv, *Date despre localități și informatori*, apărut la aceeași Editură (în 1987), avându-i ca autori pe Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță și Adrian Turculeț (conf. univ. dr., titularul cursului de dialectologie română de la Facultatea de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza”).

Paralel cu anchetele efectuate pe baza chestionarului NALR, s-au desfășurat și cele pentru înregistrarea de texte dialectale (în special etnotexte și texte „libere” și, dată fiind conjunctura sociopolitică, mai puțin sociotexte); în cele mai multe localități din cele cinci zone de anchetă care au revenit autorilor deja menționați, conversațiile tematice pentru obținerea textelor au fost conduse chiar de aceștia. În vederea transcrierii fonetice și a publicării materialelor, s-a constituit, începând din anul 1968, un colectiv special: cercet. princ. Doina Hreapcă, cercet. princ. Ion-Horia Bîrleanu,

(actualmente profesor la Facultatea de Litere a Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava) și cercet. Cecilia Zoler (plecată din țară în anul 1986). Obiectivele întreprinderii, metodologia de lucru (selecție, transcriere, pregătirea pentru editare) și inovațiile aduse în domeniu au fost prezentate în cuvântul înainte, intitulat *Probleme ale publicării și ipostaze ale utilizării textelor dialectale ca instrument de cercetare*, la prima parte a vol. I din *NALR. Moldova și Bucovina. Texte dialectale*, culese de Stelian Dumistrăcel și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu (Editura Academiei, Iași, 1993). Echipa de texte a publicat, în continuare, partea a doua a vol. I (1995) și vol. II, partea întâi (2002), lărgind, prin tipărirea, într-o *Addenda*, a unor texte comparative, din anii 1902 și 1906, posibilitățile de cunoaștere a specificului zonei investigate.

Ca și în cazul autorilor volumelor de hărți, colegii din acest colectiv au întreprins cercetări asupra graiurilor din diferite zone ale Moldovei, fructificate prin articole și studii publicate anterior și prin teze de doctorat: Doina Hreapcă, *Enclave lingvistice muntenesti în sudul Moldovei* (1999) și Ion-Horia Bîrleanu, *Graiul din Valea Șomuzului* (1998), din care a tipărit unele părți sub titlul *Graiul din Valea Șomuzului Mare, I. Formarea numelor de sate; II. Fonetica* (Iași, 2000).

Consemnăm faptul că, în afara publicării volumelor și a elaborării tezelor citate (cf. și Adrian Turculeț, *Graiul din zona Câmpulungului Moldovenesc. Fonetica*, teză de doctorat susținută în anul 1978), materiale din arhiva *NALR. Moldova și Bucovina* au fost puse la dispoziția mai multor cercetători de la institute de profil de la București și Cluj-Napoca, pentru redactarea unor studii monografice referitoare la terminologia populară a industriei textile, a portului popular și a păstoritului, iar, din înregistrările de texte, pentru redactarea unor teze de doctorat privind sintaxa graiurilor populare dacoromânești (Sabina Teiuș și Magdalena Vulpe), respectiv, din materialele transcrise fonetic, pentru alcătuirea *Antologiei fonetice a limbii române* (coordonator Andrei Avram, București, 1988).

Completate cu răspunsuri înregistrate în anchete speciale, informații din cele cinci zone anchetate pentru *NALR. Moldova și Bucovina* au intrat în fondul documentar servind pentru realizarea volumelor din *Atlas linguarum Europae* și *Atlas linguistique roman* și au fost utilizate la redactarea de hărți (inclusiv a comentariilor etimologice și semantice aferente) și de către doi dintre dialectologii ieșeni, membri ai comitetelor naționale pentru aceste programe de colaborare internațională în domeniul geografiei lingvistice (V. Arvinte și St. Dumistrăcel).

În ceea ce privește colaborarea la alte proiecte, naționale și internaționale, menționăm, mai întâi, cercetările dialectologilor (Ion A.

Florea și Ioan Nuță) și toponimiștilor (Dragoș Moldovanu) de la Institut referitoare la graiurile românilor catolici din localități situate în județele Bacău, Iași și Neamț (Butea, Cleja, Gherăiești, Mărgineni, Săbăoani, Tămășeni etc.), prin anchete ce au avut loc în anii 1976, 1978 și 1982, la care au participat dialectologi de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Filialei din Cluj-Napoca a Academiei Române. La proiectul european de onomastică „Patrom” au colaborat, începând din anul 1991, I. A. Florea și I. Nuță; primul a făcut parte și din comisia de terminologie a lucrării.

Ca o preocupare și realizare aparte, pe plan național, menționăm faptul că, pe baza câștigării concursului de granturi ale Academiei Române din anii 1995 și 1996, a fost redactat, de către Stelian Dumistrăcel, în colaborare cu Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, studiul de teorie și metodologie a domeniului *Ancheta dialectală ca formă de comunicare* (Editura Academiei Române, Iași, 1997).

În actualitate, un obiectiv principal de cercetare al membrilor departamentului îl constituie definitivarea pentru tipar a celui de al treilea volum de hărți și material necartografiat din *Atlas*, realizat prin editarea asistată de calculator, de asemenea o noutate pe plan național. Se valorifică, astfel, un program de colaborare cu Institutul de Informatică Teoretică al Filialei Iași a Academiei Române, prezentat de I. A. Florea, unul dintre coordonatori, în nr. 1/2001 al acestui „Buletin” (p. 2-4), la a cărui aplicare, din partea departamentului de dialectologie, lucrează și cercet. șt. Florin Teodor Olariu (membru al colectivului din anul 2000).

Paralel, se lucrează la pregătirea pentru tipar a primei părți a volumului al III-lea de texte dialectale (în proiecția „etno- și sociotexte orale”, reprezentând o recomandare și o ofertă epistemologică mai adecvată) și este în curs de redactare și revizie *Glosarul dialectal* pentru sudul Moldovei.

Sunt, de asemenea, în stadiul de prelucrare, pentru publicarea unor volume de profil, materialele de arhivă înregistrate, începând din anul 1991, în anchete de teren efectuate în 30 de localități din Moldova istorică, în cadrul proiectului *Graiurile românești de la est de Carpați. Etno- și sociotexte*, de colaborare cu Institutul de Lingvistică din Chișinău al Academiei de Științe a Republicii Moldova (la care participă Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, Ion-Horia Bîrleanu, respectiv prof. univ. dr. hab. Vasile Pavel, cercet. superior dr. Valentina Corcimari și cercet. Valeriu Sclifos).

În privința componenței și a organizării activității departamentului, menționăm faptul că pentru scrierea pe calc a hărților și a textelor redactate

sub formă de material necartografiat cuprinse în primele două volume ale *Atlasului*, ca și pentru notarea semnelor diacritice pe planșele cu transcrierea fonetică a textelor dialectale, am beneficiat de colaborarea colegelor Eugenia Achiței, geograf-cartograf, Areta Macovei, cartograf, și Elvira Bîrleanu, asistent de cercetare.

Coordonarea activităților privind efectuarea anchetelor, redactarea și publicarea lucrărilor realizate a fost asigurată, de la început, de prof. univ. dr. V. Arvinte, în calitate de șef de sector, atribuție încredințată, după ocuparea, de către D-sa, a unor funcții de conducere la Facultatea de Litere și la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, din anul 1968, cercet. șt. princ. gr. I Stelian Dumistrăcel (actualmente profesor la Facultatea de Litere de la aceeași Universitate).

Existența unui bogat și valoros fond documentar, interesul pentru inovație în domeniul teoriei și al metodologiei moderne privind disciplina, ca și recunoașterea realizărilor cercetătorilor ieșeni pe plan național (și datorită colaborărilor internaționale) reprezintă perspective certe pentru activitatea departamentului de dialectologie de la Institutul „A. Philippide”, a cărui preocupare, pentru continuitate, o constituie atragerea unor tineri talentați spre cercetarea de profil.

Stelian DUMISTRĂCEL

SIMPOZION INTERNAȚIONAL *IDENTITATEA LIMBII ȘI LITERATURII ROMÂNE ÎN PERSPECTIVA GLOBALIZĂRII*

◆ În zilele de 17–18 mai 2002 s-au desfășurat lucrările Simpozionului Internațional, organizat de Institutul de Filologie Română „A. Philippide” și de Asociația pentru literatură română și cultura poporului român „Astra”. Despărțământul M. Kogălniceanu – Iași.

Alocuțiunea de deschidere a fost rostită de prof. univ. dr. **Dan Mănuță**, directorul Institutului de Filologie Română „A. Philippide”, iar cuvântul de salut de acad. Viorel Barbu, președintele Filialei Iași a Academiei Române. Dl. Tiberiu Brăilean, consilier al prefectului județului Iași, a transmis mesajul autorităților județene.

În plen au fost prezentate comunicările: prof. univ. dr. **Martin Maiden** (Anglia), *Unicitatea structurală a limbilor romanice și rolul limbii române în determinarea ei*; prof. univ. dr. **Jean-Louis Courriol** (Franța), *Imaginea literaturii române în conștiința culturală franceză sau necesitatea definirii clare a unui statut al traducerii ca artă și meserie*; acad. **Mihai Cimpoi** (Republica Moldova), membru de onoare al

Academiei Române, *Orizont românesc, orizont european, orizont universal*.

În ultimul moment, Prof. Dr. Drs. h. c. Eugeniu Coșeriu (Germania), membru de onoare al Academiei Române, înscris cu comunicarea *Istoria lingvisticii românești în cadrul lingvisticii universale*, și-a anunțat indisponibilitatea din motive de sănătate. Prin prof. univ. dr. Stelian Dumistrăcel, D-sa a transmis un cald mesaj de participare, făcându-și cunoscute și obiectivele intervenției proiectate: viziunea „pre-fonemelor” la Titu Maiorescu, distincția lui Timotei Cipariu în ceea ce privește gramatica într-o abordare „analitică” și o alta, „sintetică”, și identificarea de către Antim Ivireanu, în *Didahii*, prin glosa „funia corabiei”, a „camilei” ce nu poate trece prin urechile acului (o interpretare la care exegeții europeni au ajuns abia la mijlocul secolului al XIX-lea).

Din cele 42 comunicări înscrise, au fost prezentate un număr de 34 comunicări.

♦ La SECȚIUNEA DE LINGVISTICĂ – moderatori: prof. univ. dr. Stelian Dumistrăcel și acad. Silviu Berejan (Republica Moldova) – au fost susținute comunicările: acad. Silviu Berejan, *Despre cauzele pierderii identității lingvistice și etnice într-o regiune ruptă din întreg*; acad. Gh. Mihăilă (România), *Noi contribuții la studiul elementelor autohtone în limba română*; prof. univ. dr. Wolf Dietrich (Germania), *Individualitatea limbii române întemeiată pe influența morfosintactică a limbii grecești vechi și bizantine asupra latinei vulgare balcanice*; cercet. șt. dr. Eva Buchi (Franța), *Convergențe și divergențe între rusismele românești și cele ale altor limbi romanice*; conf. univ. dr. Rodica Albu, asist. Simona Spinaru, stud. Lucia Cristina Albu (România), *Limba română, limba engleză și integrarea europeană. Perspectivă terminologică*; prof. univ. dr. Anatol Ciobanu (Republica Moldova), membru corespondent al Academiei de Științe, *Limba română și politica lingvistică în Republica Moldova*; lector univ. dr. Eugenia Bojoga (România), *„Argumentele” actuale ale puterii politice de la Chișinău în favoarea limbii „moldovenesti”*; prof. univ. dr. Eugen Munteanu (România), *Priorități ale filologiei românești*; prof. univ. dr. Petru Zugun (România), *Etimologia multiplă inclusiv românească*; prof. univ. dr. Stelian Dumistrăcel (România), *Textul jurnalistic: un teren experimental de ambiguitate*; prof. univ. dr. Adrian Poruciu (România), *Observații asupra modelului confluențial și a genezei limbii române*; conf. univ. dr. Astrid Agache (România), *Karl Kurt Klein și intelectualii români*; prof. univ. dr. Vasile Pavel (Republica Moldova), *Grauirile românești de la est de Bug*; cercet. princ. gr. I dr. Cristina Florescu (România), *Elementele lexicale ale limbajului familiar românesc în context romanic*; prof. univ.

dr. Dragoș Moldovanu (România), *Apariția la români a conștiinței originii latine a limbii și poporului*.

Într-o ședință specială – moderator: cercet. princ. gr. I dr. Ion A. Florea – a fost susținută comunicarea și demonstrația practică *Editarea asistată de calculator a atlaselor lingvistice și a textelor dialectale*, de către cercet. princ. gr. I dr. I. A. Florea, cercet. princ. gr. III Vasile Apopei, asist. cercet. drd. Florin–Teodor Olariu și cercet. princ. gr. III Silviu Bejenariu (România), tehnică apreciată ca noutate absolută în geografia lingvistică românească. Au intervenit cu observații și completări prof. univ. dr. Vasile Arvinte, prof. univ. dr. Vasile Pavel (Chișinău) și cercet. șt. Irina Floarea (București).

În același cadru au fost prezentate mijloacele și tehnicile de ultimă oră în editarea dicționarelor electronice. În acest sens au fost susținute următoarele comunicări, cu privire la proiectul internațional BalkaNet: acad. Dan Tufiș (România), *BalkaNet – tezaur lingvistic integrat al limbilor din Balcani*, și prof. univ. dr. Dan Cristea (România), *Consortiul de informatizare pentru limba română*.

◆ La SECȚIUNEA DE LITERATURĂ ȘI ETNOLOGIE – moderator: cercet. princ. gr. I dr. Sabina Ispas, prof. univ. dr. Mircea Anghelescu și conf. univ. dr. Ion H. Ciubotaru – au fost prezentate comunicările: prof. univ. dr. Mircea Anghelescu (România), *Rolul presei românești din țară și din străinătate în promovarea și discutarea literaturii române*; dr. Alexander Rubel (Germania), *Raum ohne Echo. Die Rezeption der rumänischen Literatur in Deutschland*; dr. Ana Bantoș (Republica Moldova), *Poezia postmodernă și fenomenul globalizării*; acad. Nicolae Bilețchi (Republica Moldova), *Receptarea fenomenului literar basarabean de către cititorul din Basarabia*; prof. univ. dr. Grigore Bostan (Ucraina), membru de onoare al Academiei Române, *Literatura română din nordul Bucovinei (după șase decenii de înstrăinare)*; conf. univ. dr. Alina Ciobanu-Tofan (Republica Moldova), *Literatura română din Basarabia interbelică între Orient și Occident*; cercet. princ. gr. I dr. Sabina Ispas (România), *Embleme sau stereotipii. Pledoarie pentru o abordare diversificată a culturilor orale*; cercet. princ. gr. I dr. Ion Ghinoiu (România), *Consecințe colaterale ale fenomenului contemporan de globalizare economică și politică. Cultura populară*; cercet. princ. gr. I dr. Lucia Berdan (România), *Cultura populară. Mode și priorități*; conf. univ. dr. Ion H. Ciubotaru (România), *Un străvechi rit european având ca substrat bagheta proșițatoare*; Elisabeta Faiuc, Elena Drăgan (România), *Probleme actuale ale abordării patrimoniului rural*; asist. univ. drd. Valeriu P. Stancu (România), *Identități literare românești în Banatul sârbesc*; conf. univ. dr. Alexandru Burlacu (Republica Moldova), *Poezia basarabeană și antinomiile ei (1920-1930)*; cercet. șt.

dr. Felicia Cenușă (Republica Moldova), *Literatura română din Basarabia sau tautologia identităților închise*; conf. univ. dr. Nicolae Crețu (România), „*Globalizare*” vs. *dialog intercultural...încotro?*; conf. univ. dr. Noemi Bomher, *Oralitatea literaturii române*.

Comunicările au prilejuit discuții și afirmarea unor puncte de vedere în legătură cu situația literaturii române și a culturii populare în spațiile din afara teritoriului țării locuite de români.

Următoarele comunicări nu au fost susținute, din diverse motive, dar vor fi incluse, dacă vor fi trimise în timp util, într-un volum incluzând titlurile înscrise la Simpozion: prof. univ. dr. Dumitru Irimia (România), *Ce înseamnă identitate prin limbă*; prof. univ. dr. Mircea Borcilă (România), *Contribuția gândirii românești la unificarea științei lingvistice. Eugen Coșeriu – paradigma cognitivă*; prof. univ. dr. Ioan Lobiuc (România), *Conceptele de „planificare lingvistică” și de „politică lingvistică”*; Vitalie Ciobanu (Republica Moldova), *Literatura română din Basarabia între etic și estetic*; prof. univ. dr. Traian Diaconescu (România), *„Testamentul de credință” al Episcopului Ulfila: implicații filologice și dogmatice în perspectivă comparativ-istorică*; prof. univ. dr. Petru Ursache (România), *Folclorul. Cum nu trebuie înțeles*; prof. dr. Lia Magdu (Iugoslavia), *Modalități de menținere a identității etnice la românii din Voivodina*; prof. dr. Gligori Popi (Iugoslavia), *Societatea de limba română din Voivodina contribuie la păstrarea și dezvoltarea identității etnice și culturale a minorității române din Banatul Iugoslav*.

◆ În programul Simpozionului au fost lansate volumele: *Un lingvist pentru secolul XXI*, ed. Gheorghe Popa, Chișinău, Întreprinderea Editorial-Poligrafică „Știința”, 2002, prezentat de Gheorghe Prini, directorul Editurii; „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXXIV–XXXVIII. 1994–1998, prezentat de cercet. princ. gr. I dr. Remus Zăstroiu, și *NALR Moldova și Bucovina. Texte dialectale II/1*, București, Editura Academiei Române, 2002, prezentat de prof. univ. dr. Stelian Dumitrăcel.

● ȘEDINȚELE DE MIERCURI ale Institutului:

◆ Ședința din 24 aprilie 2002

◆ Ștefan Gorovei: *Mucenicia Sf. Ioan cel Nou: alte controverse inutile*. Comunicarea pornește de la faptul că scrierea despre pătimirea negustorului trapezuntin Ioan și aducerea moaștelor sale în Moldova din inițiativa lui Alexandru cel Bun (1400–1432) și a mitropolitului Iosif (m. 1415/1416) conține elemente în jurul cărora s-au născut controverse aprinse și durabile: locul pătimirii, data aducerii moaștelor la Suceava,

identitatea autorului și data scrierii. Textul însuși (păstrat în versiune slavă într-un manuscris copiat la 1439 de celebrul Gavriil Uric de la mănăstirea Neamțu) nu oferă informațiile necesare pentru tranșarea controverselor, astfel încât acestea s-au perpetuat și adeseori s-au multiplicat în chip inutil, aducându-se în discuție elemente lipsite de orice relevanță. Autorul comunicării crede că o bună parte dintre controversele inutile pot fi abandonate dacă se explică modul în care ele s-au născut și s-au perpetuat. Astfel, autorul manuscrisului a fost indentificat cu Grigore Țamblac pornindu-se de la textul *Muceniciei*, care însă dă numai numele ieromonahului Grigore, arătându-se că, în funcție de identificarea autorului, comunicarea analizează propunerile pentru datarea scrierii: înainte de 1418 (anul morții lui Țamblac) sau după 1432 (cum pare a sugera adverbul *toгда*, folosit în mod repetat în textul slav). Mai delicată rămâne datarea aducerii moaștelor în Moldova (1402 sau 1415), în timp ce locul pămîmirii – indicat de text prin sintagma *Belgorod la Bospor* – este disputat între Cetatea Albă de la limanul Nistrului și o localitate omonimă, aflată în Crimeea. Cea mai recentă cercetare a acestor probleme, datorată d-lui Matei Cazacu, apropie sensibil punctele de vedere și pare a oferi posibilitatea rezolvării misterelor. Ceea ce nu exclude apariția unor alte controverse inutile.

♦ Florin Olariu, în *Funcțiile limbajului: soluții „clasice” și percepții actuale* își propune să evidențieze modificarea unghiului de abordare a funcțiilor limbajului. Plecând de la formula lui Jakobson, autorii care s-au ocupat de respectiva problemă fie au redus numărul funcțiilor limbajului, fie le-au dezvoltat. Astfel, s-a ajuns, de multe ori, la o confuzie între **funcțiile limbii și funcțiile limbajului**, altfel spus între limba ca **produs** (*ergon*) și limba ca **activitate** (*energeia*). Ceea ce se impune în prezent este tocmai necesitatea stabilirii relevanței epistemice a unei asemenea dihotomii. Abundența studiilor ce au în vedere limbajul ca act, ne face să credem că această direcție este una cel puțin relevantă (dacă nu definitorie) pentru a surprinde specificitatea funcțională a vorbirii. Schimbarea centrului de greutate de pe interpretarea limbajului ca o comunicare **despre ceva** pe conceperea acestuia ca o comunicare **cu cineva** (Coșeriu) introduce dimensiunea alterității drept principală constantă a analizei, de aici decurgând o dinamizare a percepției funcționaliste în lingvistică.

♦ Ion H. Ciubotaru: Ion Taloș, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, Editura Enciclopedică, București, 2001; Simeon Florea Marian, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, vol. I–III. Ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, Editura „Grai și suflet – Cultura națională”, București, 2001; Achim Mihu, *Antropologia culturală*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 2002.

◆ Sedința din 26 iunie 2002

◆ Nicoleta Borcea: *Un germanist uitat. Emanuil Grigorovitză*. Comunicarea evidențiază contribuția deosebită a bucovineanului Emanuil Grigorovitză pe tărâmul germanisticii. Acesta se dovedește a fi nu numai un comparatist de valoare, ci și un autor de manuale foarte utile învățării limbii germane, experiența de dascăl fiindu-i de un real folos; este creionat, de asemenea, contextul în care lucrarea sa *Români în monumentele germane medievale* a primit un raport defavorabil, ceea ce nu i-a permis ocuparea unui post în învățământul universitar bucureștean. Tragică sa dispariție lasă un gol în spațiul și așa sărac al specialiștilor comparatiști de la începutul secolului. Paginile sale de manuscris referitoare la elementele germanice vechi din limba română sau la influența franceză asupra operei lui Friederich Schiller își păstrează și astăzi interesul.

◆ Sebastian Drăgulănescu: *Theodor Râșcanu – romancier*. Lucrarea își propune să suscite curiozitatea lecturii operei unui romancier cvasinecunoscut azi. După o succintă biografie, analizând câteva romane importante ale acestui prozator, autorul le situează în contextul literar interbelic, detectând afinități, congruențe, pe de o parte și, pe de altă parte, nota distinctivă a romanelor discutate. Lucrarea are ca finalitate valorizarea autenticității pe care scrisul lui Th. Râșcanu o păstrează și care, finalmente, poate răsplăti pe cititor cu o imagine – poate nu nouă însă vie – asupra climatului socio-cultural al perioadei interbelice.

◆ Ion A. Florea: Sextil Pușcariu, *Spița unui neam din Ardeal*, Editura „Clusium”, Cluj-Napoca, 1998; Magdalena Vulpe, *Ghidul cercetătorului umanist*, Editura „Clusium”, Cluj-Napoca, 2002.

● Alte comunicări:

◆ Lucia Cifor: *Magie vs. teurgie în înțelegerea „existenței creatoare”* la Festivalul Internațional de Poezie „Lucian Blaga”, ediția a XII-a, Cluj-Napoca, 13–14 mai 2002.

◆ Dan Mănuță: *Revista „Convorbiri literare” la 135 de ani de la fondare*, la Colocviul dedicat revistei „Convorbiri literare”, 10 mai 2002 (moderator); *Un concept geopolitic de tip bolșevic: regionalismul literar basarabean*, la Simpozionul Internațional „Academicianul Silviu Berejan LXXV”, Bălți, 21 mai, 2002.

◆ Florin Olariu: *Méthodes modernes dans l'étude de la langue roumaine*, la Institutul de Lingvistică al Academiei Ruse de Științe din Sankt Petersburg, 13 iunie 2002.

◆ La Seminarul Internațional „Identitatea culturală a romano-catolicilor (ceangăi) din Moldova”, organizat de Academia Română, Ministerul Informațiilor Publice și Asociația romano-catolicilor „Dumitru Mărtinaș”, București, 29 aprilie 2002, au prezentat comunicări: Ion H. Ciubotaru,

Catolicii din Moldova. Argumente ale identității, și Ion A. Florea, *Elemente românești în structura numelor de familie ale romano-catolicilor din Moldova*.

STUDII ȘI ARTICOLE

- ♦ Lucia Cifor: *Creativitatea poetică din perspectiva hermeneuticii și a lingvisticii textului*, în *Un lingvist pentru secolul XXI*, Editura „Știința”, Chișinău, 2002, p. 203–208 (volum omagial prilejuit de sărbătorirea a 80 de ani de la nașterea prof. Eugeniu Coșeriu); *Reflexe ale teologiei apofantice în poezia eminesciană*, în „Analele Universității «Al. I. Cuza». Studii de slavistică”, vol. X, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2002, p. 105–117; *Lumea, repovestită*, în „Timpul”, 2002, nr. 4.
- ♦ Sebastian Drăgulănescu: *Astronomie, meteorologie și temperatura critică la Caragiale*, în „Convorbiri literare”, CXXXVI, 2002, nr. 5, p. 65–67.
- ♦ Stelian Dumistrăcel: *Texte dialectale, texte orale, etno- și sociotexte*, prefață la *NALR. Moldova și Bucovina. Texte dialectale*, II/1, p. 9–14; *În paralel? În... trist!*, în „Convorbiri literare”, CXXXVI, 2002, nr. 6, p. 132; la rubrica „Va să zică”, din „Ziarul de Iași”, au apărut următoarele note lexicale și semantice: *Paște sau Paști?* (30 aprilie); *Un flagrant, două flagrant...?* (7 mai); *Blatul* (10 mai); *Paștele și marea* (13 mai); *Sacrificarea* (21 mai); *Eut(h)anasierea* (28 mai); *Toaletarea porcinelor* (4 iunie); *„Ingineria”* (18 iunie); *Tricolorii* (26 iunie).
- ♦ Florin Faifer: *Convorbiri mărturisitoare*, în „Contrapunct”, 2002, nr. 1–2; *Davila, omul marilor lovituri*, în „Revista română”, 2002, nr. 1; *Ion Artemie, între „vis” și realitate*, în „Cronica”, XXXVII, 2002, nr. 4; *Ispitele parabolei*, în „Drama”, 2002, nr. 2–3, p. 135–138; *Moșierul*, în „Convorbiri literare”, CXXXVI, 2002, nr. 4, p. 81–82; *Logofătul, ibid.*, nr. 5, p. 78–79; *Păgubosul, ibid.*, nr. 6, p. 80–81.
- ♦ Cristina Florescu, *Arhaic, învechit și modern în structura semantică a românescului a lăsa*, în „Studii și cercetări de lingvistică”, 1999, nr. 1–2, p. 15–24.
- ♦ Gabriela Haja: *I. L. Caragiale – o recitare (I–II)*, în „Timpul”, 2002, nr. 4 și nr. 5.
- ♦ Dan Mănuacă: *Istorie (socială) și realitate (literară)*, în „Convorbiri literare” CXXXVI, 2002, nr. 4, p. 57–59; *De la comparatism la istorie literară, ibid.*, nr. 5, p. 44–46; *Romanul popular, ibid.*, nr. 6, p. 42–44; *Eminescu în perspectivă naratologică. Prefață* la Mihai Eminescu, *Opera poetică*, ediție tematică de Petru Zugun, vol. I–III, Editura „Tehnopress”, Iași, 2002, p. 5–17; *De l'identité objective à l'identité imposée. Le cas des Roumains soviétisés*, în *Actes du Colloque International „Ginta latina et l'Europe d'aujourd'hui”*, Aix-en-Provence, Université de Provence, 2002, p. 91–95.

CĂRȚI

- ♦ A fost tipărit, sub egida Institutului de Filologie Română „A. Philippide” al Filialei Iași a Academiei Române și a Facultății de Litere de la Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava, volumul *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale*, vol. II, partea 1, culese de Ion-Horia Bîrleanu și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, cu o prefață de Stelian Dumistrăcel, Editura Academiei Române, București, 2002, 340 p.
- ♦ A apărut *Biblia 1688*, text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, volum întocmit de Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Alexandru Gafton, Laura Manea (540 p.), studiu lingvistic *Normele limbii literare în Biblia de la București (1688)* de Vasile Arvinte (188 p.), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2001.
- ♦ O apariție editorială recentă: Vasile Arvinte, *Normele limbii literare în opera lui Ion Creangă*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2002, 292 p.
- ♦ Asist. cercet. Elena Dănilă a tradus în limba franceză volumul Corinei Matei Gherman, *Înger pierdut. Ange perdu*, Editura Junimea, Iași, 2002.

VARIA

- ♦ **Premiu.** La Festivalul Internațional de Poezie „Lucian Blaga”, ediția a XII-a, Cluj-Napoca, 13–14 mai 2002, cercet. șt. dr. **Lucia Cifor** a fost distinsă cu *Premiul pentru exegeză blagiană (literatură)*.
- ♦ Publicația „Deutsch–Rumänische Hefte”, V, 2002, nr. 1–2, p. 32–37, tipărește articolul *Rumänisten der Humboldt–Universität auf Exkursion*, în care profesoarele Michèle Mattusch și Maren Huberty, de la Universitatea „Humboldt” din Berlin, prezintă activitatea Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iași, de care au luat cunoștință cu prilejul vizitei de lucru din vara anului 2001.
- ♦ Prof. univ. dr. **Dan Mănuacă** a prezentat volumul Constantin Sporea, *Memorii*, Editura „Timpul”, Iași, 2001, lansat la Centrul Cultural German, Iași, 5 iunie 2002.
- ♦ Prof. univ. dr. **Stelian Dumistrăcel** a participat, în calitate de conducător științific, la lucrările comisiei de acordare a titlului de „doctor în filologie”, de la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza”, doamnei Casia Zaharia, cu teza *Semantica expresiilor idiomatice în procesul comunicării*.

Studiu comparativ (17 iunie 2002), și în calitate de referent oficial în comisia pentru acordarea titlului de „doctor habilitat în filologie”, la Universitatea de Stat din Republica Moldova, Chișinău, domnului conf. dr. Gheorghe Colțun, cu teza *Particularități lexico-gramaticale și semantico-stilistice ale frazeologismelor în limba română* (28 iunie 2002).

♦ A fost editată broșura aniversară *Institutul de Filologie Română „A. Philippide” 1927–2002*, cuprinzând un istoric al Institutului, lista tuturor membrilor Institutului, de la înființare și până în prezent, temele de cercetare și lucrările publicate, precum și biografiile științifice ale cercetătorilor activi în 2002. Broșura se încheie cu rezumate în limbile franceză, engleză și germană.

♦ A apărut, cu întârziere, publicația Institutului „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXXIV–XXXVIII. 1994-1998.

IN MEMORIAM

A decedat după o lungă suferință, provocată de o boală neiertătoare, cercet. șt. **Gabriel Istrate** (20 martie 1943 – 17 iunie 2002). Absolvent al Liceului Internat din Iași (1961) și al Secției cehă-polonă a Universității „Karol” din Praga în anul 1967, lector la Catedra de slavistică „Petru Caraman” de la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza”, a devenit membru al Departamentului de toponimie al Institutului de Filologie „A. Philippide” din 1986. A avut o contribuție importantă la realizarea a două dintre lucrările fundamentale din seria *Tezaurul toponimic al României. Moldova: Repertoriul istoric al unităților administrativ teritoriale. 1772–1988*, partea 1 și a 2-a, București, Editura Academiei Române, 1991 și 1992, și *Toponimia Moldovei în documente scrise în limbi străine (exclusiv slavona). 1332–1850*, lucrare predată Editurii Academiei Române. A realizat apreciate traduceri din literatura cehă. Dispariția sa este o pierdere grea pentru colegi și pentru specialiștii din domeniu.

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „A. PHILIPPIDE” • STRADA TH. CODRESCU, NR. 2
• IAȘI • 6600 • TELEFON: 0040232267597
ISSN 1582-5019